הוי מתאבק בעפר רגליהם - זה רבי אליעזר. ושותה בצמא את דבריהם - זה רבי עקיבא. מה היה תחילתו של רבי עקיבא? אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו, אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום, אמרו לו עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו: מה רך פיסל את הקשה דברי תורה שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם, מיד חזר ללמוד תורה. הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות. אמר לו, רבי למדני תורה אחז רבי עקיבא בראש הלוח, ובנו בראש הלוח כתב לו אלף בית ולמדה. היה לומד והולך שלמד כל התורה כולה.

(אבות דרבי נתן ו' ב')

דהוה צניע ומעלי. ואם תאמר
והא אמרינן בפסח ראשון
אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ היה
אומר מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו
כחמור מפני דגלה היה תפלי לומר
לומר דהתם לא מיתי אלא מפני שהיו
תלמידי חכמים אלא מפני שהיו מתגאין
על עמי הארץ אמר אי אתן לו
ידי תלמידי חכמים מגלים אותם ועוד
מפני שלא היו מגיהין אותם ליעבר
מלאכתן ובעוד כן ר"ע גנדי עם
הארץ מגדם ומריעים אלא מכל
מקום סומר מלות היה. ומצינו הפי

המגיה לא במהרה יעקר זה ר' איסעיא בנו של רבי חמא בר כיסא ר"ע רעיא דבן כלבא שביע
הוה חזיתיה ברתיה דהוה צניע ומעלי אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רב אמר לה אין איקדשא
ליך בצנעה דשדרתיה ושמע אבוה אפקה מביתיה אדהה הנאה מנכסיה אייל יתיב תרי סרי שנין
בבי רב כי אתא אייתי כתריה תרי סרי אלפי תלמידי שמעיה להדהוא סבא דקאמר לה עד כמה

(כתובות סב:)

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
יונתן עם הארץ מותר לקרעו בדג אמר
רבי שמואל בר יצחק ומנבו: תניא אמר
רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו
כחמור אמרו לו תלמידיו רבי אמור ככלב אמר להן זה נישך ישיבר
עצם הוה נישך יאינו שובר עצם: תניא הוה רבי מאיר אומר כל

(פסחים מט:)

תידושי הריטב"א מסכת כתובות דף סב עמוד ב

חזיתיה ברתיה דהוה צניע ומעלי. ואם תאמר והא אמרינן בפסח ראשון (מ"ט ב') אמר ר"ע כשהייתי עם הארץ הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור. ויש לומר שזהו קודם לכן אבל אחרי כן חזר למוטב שהיה צנוע ומעלי ואחרי כן קבע עצמו לתורה כדאיתא הכא.

"כוונת הכתוב הוא להקדים ג' עניינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה: האחד הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכירנה ה' לתורה ידקדק לומר לשון חוזק ואומץ עד גדר שימית עצמו עליה דכתיב (במדבר יט יד) זאת התורה אדם כי ימות וגו' ודרשו ז"ל (שבת פ"ג:) וכו', כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתה לומר עסק התורה השתדלות התורה ורבים כמוהו, וכנגד זו אמר הכתוב ויסעו מרפידים, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכוון לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ו.) בפסוק (לעיל י"ז ח') וילחם עם ישראל ברפידים רפיון ידים עד כאן. והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומרו ויבואו מדבר סיני; ועניין השני הוא השפלות והענווה כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר ויחנו במדבר פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו וענין שלישי הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהיו בד בבד שעליהם אמר הכתוב (ירמיה נ) חרב אל הבדים (ברכות ס"ג.), אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל לשון יחיד שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראוים לקבלת התורה" (אור החיים הקדוש)

מורה נבוכים ח"ג ל"ט

במקרא ביכורים יש גם מידת הענווה, כי הוא אשר נוטל את הסל על כתפיו. יש בזה הודאה בחסד ובטוב שהאל מעניק, כדי שהאדם יִדע שחלק מעבודת ה' הוא שיזכיר את מצבי מצוקתו בשעה שירווח לו. מטרה זאת מודגשת הרבה בתורה: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים מפני שחוששים מן התכונות המפורסמות אצל כל מי שחונך ברווחה, כלומר, היוהרה, זחיחות הדעת והזנחת הדעות הנכונות: פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירבין, וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה, ורָם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים... ואמרת בלבבך: כֹּחי ועֹצם ידי עשה לי את החיל הזה. והוא אמר: וישמן יְשֻׁרוּן ויבעט [שָׁמַנְתָּ, עָבִיתָ, כָּשִׂיתָ, ויטש אלוה עשהו, וַיְנַבֵּל צור ישעתו בגלל חשש זה ציווה על מקרא ביכורים בכל שנה לפניו יתעלה ובנוכחות שכינתו.